

Prof. univ. dr. Lidia Barac

Repere de interpretare în drept
– Ghid de interpretare în materie civilă –
Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Prof. univ. dr. Lidia Barac

Repere de interpretare în drept

– Ghid de interpretare în materie civilă –

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Universul Juridic
București
-2023-

Capitolul I

Dreptul și tehnicile sale de interpretare

1.1. *Dreptul între știință și artă versus „Dreptul între ordine și justiție”*

Un reputat profesor, cu preocupări rafinate în domeniul filosofiei și teoriei Dreptului, susține că a identificat în limba română opt sensuri ale cuvântului „drept”¹.

Cu toate acestea, **nimeni** nu pretinde că a ajuns la o definiție completă a Dreptului. Nici chiar autorul menționat! Dar, fiindcă „*trăim*” Dreptul, trebuie să-l cunoaștem!

Limitele existențiale ne demonstrează că procesul de cunoaștere poate fi realizat mai deplin dacă cunoașterea, ca atare, are ca obiect „chestiuni concrete”, „abstractul” fiind, deseori, ejectat de gândirea umană, din motive lesne de înțeles! În plus, „abstractul” este generator de rezultate infinite și, deopotrivă, subiective, adică discutabile.

Teoria Generală a Dreptului este știința care răspunde interesului de cunoaștere, înțelegere a Dreptului, dezlegând „dilema” expusă, căci oferă o definiție **tehnică** a Dreptului, prezentându-l ca o totalitate de **norme juridice**. Iată că s-a găsit un reper **concret**, extrem de util pentru înțelegerea Dreptului.

Și dacă acesta reprezintă punctul de debut în abordarea Dreptului, vom constata că setea de cunoaștere a Dreptului se naște abia după înțelegerea construcției juridice pe care o denumim „normă juridică” sau, simplu, Drept. Se întâmplă așa căci după o cunoaștere „primară”, de tipul uneia tehnice, cu toții simțim/intuim că Dreptul este viu, este real, are o viață care se integrează în varii forme în propria noastră viață, făcându-ne mai buni, mai confortabili cu noi înșine, mai mult sau mai puțin fericiți, după cum îl înțelegem și practicăm în fiecare gând sau acțiune prin care ne manifestăm².

¹ Gh. Mihai, *Inevitabilul Drept*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, pp. 26-27.

² L. Barac, *Elemente de teoria dreptului*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 10.

Impactul acestor „trăiri” generează perpetuu întrebarea: **Ce este dreptul?**

Un răspuns înțelept nu este un răspuns tranșant. Mai mult, am putea oare să ne imaginăm că în fața unor răspunsuri tranșante disputa s-ar încheia definitiv și „cu folos”? Categorie, nu!

Căci, dacă am susține că **Dreptul este o știință** și nimic mai mult, critica abia ar fi generată, cu corsetul ei de întrebări „fără număr”. La fel, dacă am rezerva Dreptului exclusiv demnitatea de **artă**, am ajunge la același rezultat. În plus, am sugera ideea că situațiile juridice conflictuale sunt lăsate samavolnic la îndemâna celui care le tranșează, adică în zona arbitrarului, care nu poate aduce decât injustiție și dezordine socială.

Dacă dorim însă să explicăm Dreptul din perspectiva rostului și rolului său în societate, vom constata că avem mii de argumente, care ne permit să susținem că Dreptul este, deopotrivă, știință și artă.

Este știință, căci promovează cu succes testul criteriilor care stau la baza calificării unei realități ca știință, deoarece Dreptul are un domeniu propriu de cercetare – fenomenele juridice dintr-o societate, context în care este imaginat ca o totalitate de norme juridice –, are o metodologie proprie de investigație a realității care-i formează domeniul, un raționament propriu și un limbaj specific, are principii proprii și, mai ales, are un scop, și anume instaurarea, menținerea și promovarea **ordinii publice și binelui public**¹.

O analiză a fiecărui criteriu menționat ne demonstrează că și acestea sunt „susținute” oarecum altfel decât în cazul științelor exacte. Dar nu este necesar să ne concentrăm asupra tuturor criteriilor de calificare a unei realități ca știință, fiind suficient să abordăm un singur criteriu, anume cel care vizează **scopul** Dreptului – fundamental legat de valori precum **ordinea publică și binele public**.

O analiză a felului în care Dreptul își realizează acest scop ne transferă în zona artelor, căci aplicarea Dreptului este inevitabil și necondiționat legată de nevoia de interpretare a Dreptului, activitate specifică „profesiei” de artist.

O reflecție asupra modului în care sunt receptate **consecințele** Dreptului în viața oamenilor sau a societății ne demonstrează că și atunci când normele juridice sunt clare, ele nu se aplică singure în viața noastră, ci presupun intervenția unei persoane/judecător, adică a unei ființe umane, cu raționalitate și experiență proprie, deci cu un anume

¹ *Ibidem*, p. 5.

subiectivism. Așa se explică faptul că într-un număr mare de cazuri se nasc dispute/critici în legătură cu aplicarea unei norme clare (din punct de vedere al construcției sale logice și literare), la o situație juridică conflictuală dată, ce reclamă aplicarea normei respective/aplicarea Dreptului.

O asemenea realitate justifică și reclamă calificarea Dreptului ca fiind, deopotrivă, **știință** și **artă**. Aceeași realitate stă la baza fundamentării *tehnicilor de interpretare în Drept*. Asemenea tehnici au rolul de a stabili ce îi este permis și ce îi este interzis judecătorului – celui care aplică Dreptul/legea – în procesul de aplicare a Dreptului/normelor, dar nu doar atât! Aceleași tehnici furnizează judecătorului instrumente care-l luminează, îl cârmuiesc în procesul de aplicare a normelor în cazuri particulare și, deopotrivă, îl ajută în procesul de alegere a celor mai juste căi pentru dezlegarea unui litigiu, în așa fel încât scopul Dreptului să fie preservat, susținut și promovat.

Raționamentul judecătorului este validat exclusiv de măsura în care asigură **scopul Dreptului**, legat de instaurarea, menținerea și promovarea ordinii juridice și a binelui public. Prin urmare, aplicarea unei norme juridice pentru reglarea unei dispute particulare, sub pretenția unui orgoliu de „bună” aplicare, pe motiv că norma este clară, indubitabilă, poate totuși ignora scopul Dreptului, în sensul că poate valida fapte, stări, reguli contrare ordinii publice și binelui public, respectiv contrare scopului Dreptului.

În alte cuvinte, interpretului/judecătorului dator să aplice Dreptul/legea nu-i sunt suficiente, *aproape niciodată*, normele juridice. El are nevoie de construcții juridice mai ample și, din fericire, asemenea construcții sunt elaborate și precizate chiar de către Drept. Ele combină norme propriu-zise, principii, prezumții, ficțiuni juridice, axiome, maxime, argumente logice de interpretare a Dreptului, reguli „legale” de interpretare a normelor. Mai mult, Dreptul, deseori, își alege ca partener în procedura de elaborare a unor construcții juridice chiar pe judecător. Odată descoperită această realitate, riscul încălcării Dreptului nu este eliminat, căci cea mai grea misiune abia acum începe și presupune o reglare a „jocului” principiilor și tuturor celorlalte elemente menționate ca făcând parte din construcțiile juridice, respectiv o chestiune de alegere între asemenea elemente, de prioritizare a lor în cazul de speță determinat, care cere imperios aplicarea Dreptului. Și în acest context, alegerile, raționamentele trebuie subordonate nevoii de asigurare a scopului Dreptului. Altfel, „alegerea” rămâne nevalidată, cu consecința repudierii ei de către societate.

Este motivul pentru care înțelegem să ne ocupăm de exigențele impuse de tehnicile de interpretare a Dreptului, reclamate chiar de nevoia aplicării acestuia în viața noastră.

1.2. Tehnici de interpretare a Dreptului. Exigențe în alegerea lor și raportul dintre ele

Pentru înțelegerea mecanismelor implicate în procesul interpretării Dreptului/normelor în cazuri particulare, ce reclamă aplicarea Dreptului/normelor, se impune fixarea contextului, adică a granițelor care trebuie să reprezinte **cadrul** unui asemenea proces. Credem că acestea pot fi reduse la două, și anume: **valorile dreptului și ierarhia normelor juridice**.

1.2.1. Valorile dreptului

Noțiunea de „valoare” ocupă un loc central în drept, iar această realitate nu poate surprinde, dacă luăm în considerare scopul Dreptului, legat de instaurarea, menținerea, promovarea ordinii publice și binelui public.

În Drept se vorbește de o trilogie a valorilor, fixată de securitatea (siguranța, stabilitatea) juridică, justiția și progresul social. Pentru profani, nu ne-ar surprinde dacă aceștia ar fixa ca valoare supremă a Dreptului justiția, caracterizată prin egalitate, generalitate, triumful intereselor celor mai respectate. Susținerea ar avea logică și justificare, căci răspunde unui imperativ – **binele public** – asociat scopului Dreptului.

Cu toate acestea, pentru juriști, **securitatea** (siguranța, stabilitatea) reprezintă **prima** valoare ce trebuie atinsă, căci fără ea viața socială ar fi imposibilă. Securitatea juridică are o vitalitate mai mare decât celelalte valori, iar acest fapt a fost demonstrat istoric, căci în perioadele de regres (revoluții), această valoare a fost **ultima sacrificată și prima instaurată** după calmarea convulsiilor sociale.

Justiția, din punct de vedere moral, ca valoare, evident că o depășește pe prima, căci este valoare supremă, dar din punct de vedere social, din punct de vedere al Dreptului, ea ocupă un loc secund, fiind prima sacrificată în perioadele de convulsii sociale. Ea este sacrificată în favoarea securității juridice!